

03.09.2019

Lakivaliokunnalle

Asiantuntijalausunto asiassa K 3/2019 vp Hallituksen vuosikertomus 2019

Rattijuopumuksen rangaistukset
M 5/2014 – EK 56/2014 vp

- - - - -

5. Eduskunta edellyttää, että hallitus tehostaa nuorten rattijuopumuksesta epäiltyjen päihdetilanteen kartoitusta ja siihen liittyviä jatkotoimia.

- - - - -

5. Tilanteessa, jossa sosiaali- ja terveystalveluihin kohdistuu uudistuspaineita, kuntien sosiaalitymelle ei ole tässä tilanteessa tarkoituksenmukaista osoittaa erillisiä päihdekartoitusta tai päihdekeskusteluja koskevia lisätehtäviä. Eduskunnan lausumaa toteutetaan jatkamalla nykyisten mallien toteutusta, hakemalla yhteistyötä muiden vastaavien mallien kanssa ja erityisesti varmistamalla Tie selväksi -mallin toteuttaminen sosiaali- ja terveydenhuollon ohjauksen yhteydessä. Katariina Paakkanen, erityisasiantuntija, oikeusministeriö

- - - - -

Esitän asiantuntijalausuntona sosiaali- ja terveysministeriön toimialan osalta yllä olevassa asiassa kunnioittavasti seuraavan:

1. Kokemukset Tie selväksi - mallista

Neljän ministerin ja ministeriön voimin pyrittiin vuonna 2007 etsimään uusiakin ratkaisuja liikenneturvallisuuden parantamiseksi, päihdehaittojen vähentämiseksi ja viranomaisten yhteistyön kehittämiseksi. Kokeiluna käynnistetyssä Tie selväksi –hankkeessa onnistuttiin kehittämään uudenlainen toimintatapa rattijuopumukseen puuttumiseksi moniammatillisena yhteistyönä. Yhtenä keskeisenä tuloksena oli, että päihdeiden käytön puheeksi otto ja mini-interventiotointinta ovat mielekäs toimenpide ja käyttökelpoinen työväline myös sosiaalityön asiakaskontakteissa.

Tie selväksi -toimintamallissa keskeinen työväline on sosiaali- ja/tai terveydenhuollon järjestämä päihdekeskustelu, jossa käsitellään rattijuopumuksen taustalla mahdollisesti vaikuttavia päihde-, mielenterveys- tai sosiaalisia ongelmia. Poliisi ottaa rattijuopumuksesta kiinni jääneiden kuulustelun yhteydessä puheeksi alkoholin aiheuttamat liikennetiskit ja kertoo mahdollisuudesta osallistua päihdekeskusteluun, jossa käsitellään sekä tekoa että henkilön elämäntilannetta. Keskustelun pohjalta tehdään

alkoholinkäytön tilannearvio, jonka pohjalta sosiaali- tai terveystoimen ammattilainen tukee asiakkaan alkoholin käytön hallintaa ja ohjaa tämän sopiviksi katsottuihin palveluihin.

Toimintamallissa on kaksi keskeistä periaatetta. **Matalan kynnyksen periaate** tarkoittaa mahdollisimman helppoa päihdekeskusteluun menoa. Toimintamallin lähtökohtana on, että viranomaiset koordinoivat ajanvarauksen ja yhteydenoton asiakkaan puolesta. **Nopean puuttumisen periaate** puolestaan tarkoittaa konkreettisesti avun tarjoamista jo kuulustelutilanteessa. Ajanvaraus sekä varsinainen päihdekeskustelu järjestetään mahdollisimman pian. Päihdekeskusteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja keskustelu voidaan käydä myös puhelimitse.

Rattijuopumusepäily tarjoaa hedelmällisen tilaisuuden puuttua asiakkaan mahdolliseen päihdeongelmaan ja havahduttaa hänet huomaamaan päihteiden käytön aiheuttamat riskit hänelle itselleen sekä muille. Rattijuopumus saattaa myös olla merkki isommista ongelmista, jotka tulevat ilmi asiakkaan kanssa keskustellessa.

Herkimmin tarjottuun tukeen tarttuivat kokeiluhankkeen aikana ensikertalaiset ja hanke tavoitti nuoria, jotka eivät ole vielä minkään palvelujärjestelmän piirissä. Hankkeen aikana rattijuopumuksesta kiinnijääneitä pyrittiin motivoimaan kertomalla, että tiedon avun vastaanottamisesta voi toimittaa syyttäjälle. Tie selväksi -mallin etuna oli myös, että sen kautta voitiin pyytää alaikäisiä osallistumaan päihdekeskusteluihin usein lastensuojelutoimenpiteitä nopeammin.

Näin ollen mallia on erityisesti kehitetty nuorten rattijuoppojen kohderyhmälle. Yhteistyökumppanina on ollut erityisesti Ankkuri-hanke, jonka yhtenä tarkoituksena on puuttua varhaisessa vaiheessa lasten ja nuorten rikollisuuteen. Tieliikenteestä kuolleista rattijuopoista kolmannes on ollut alle 25-vuotiaita. Tutkimuksen mukaan rattijuopumuksen uusijat ovat olleet yhä nuorempia ja alle 30-vuotiaiden osuus kaikista uusijoista on kasvanut.

2. Mallin toteuttaminen kuntien järjestämisvastuulla olevassa sosiaali- ja terveystoimessa

Jo aiemmin on kirjattu, ettei tilanteessa, jossa sosiaali- ja terveyspalveluihin kohdistuu uudistuspaineita, kuntien sosiaalitoimelle ole tarkoituksenmukaista osoittaa erillisiä päihdekartoitusta tai päihdekeskusteluja koskevia lisätehtäviä. On ongelmallista, että sote-maku-uudistus on lykkääntynyt jo useita vuosia, sillä kokonaisratkaisun viipyminen on ymmärrettävästi merkinnyt myös Tie selväksi-mallin levittämisen pysähtymistä: Toimialan kehittäminen on viime vuosina painottunut uusien organisaatiomallien valmisteluun ja samanaikaisesti kokonaan uusia tehtäviä ei ole ollut mahdollista ottaa ainakaan laajasti käyttöön.

3. Mallin jatkovalmistelu

Sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta katsottuna Tie selväksi-malli on valmiiksi kehitetty ja tutkimustietoon perustuva toimintamalli, joka olisi omiaan sekä yleisesti parantamaan palvelujen tarpeessa olevien nuorten terveyttä ja hyvinvointia että erityisesti vähentämään (uusinta)rattijuoppoutta. Sosiaali- ja terveysministeriö edistää näillä näkökulmilla Tie selväksi-mallin levittämistä myös uusissa valmisteilla olevissa sote-rakenteissa. Sosiaali- ja terveysministeriö vaikuttaa siihen, että Tie selväksi -mallia käsitellään ”Tulevaisuuden sote-keskusten kehittämisohjelmassa” kannatettavana sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten hyvänä käytäntönä.

